

ВІДГУК

офіційної опонентки професорки кафедри економіки праці та менеджменту Національного університету харчових технологій,
докторки економічних наук, професорки

Олени Іванівни Драган

на дисертаційне дослідження

Альони Миколаївни Сорокіної

на тему «**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ**

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ
ГАЛУЗІ»,**

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 – Економіка

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Кондитерська галузь України розвивається в умовах значних глобальних викликів. Основними проблемами є подорожчання та нестабільність цін на сировину, ускладнена логістика, зниження купівельної спроможності населення та потреба в оновленні виробничих потужностей. Підприємства також стикаються з кадровим дефіцитом і постійним зростанням вимог до якості та безпечності продукції.

Паралельно змінюються споживчі тенденції: покупці очікують натуральні, корисніші та спеціалізовані солодоці (без цукру, без глютену, з чистим складом), що потребує нових технологій і рецептур. Втрата традиційних ринків і висока конкуренція на міжнародній арені змушують виробників адаптуватися, підвищувати ефективність, модернізувати виробництво та шукати нові можливості для експорту.

Отже, з наукової та практичної точок зору, актуальність поставлених в дисертації завдань зумовлена наступними основними факторами:

1) Подолання виробничих та логістичних обмежень кондитерських підприємств в умовах воєнного стану, нестабільності постачання сировини та енергоресурсів.

2) Підвищення ефективності діяльності та адаптація до змін попиту, включно зі зменшенням купівельної спроможності населення та новими споживчими трендами.

3) Потреба у розробленні стійких моделей підвищення ефективності функціонування, які враховують специфіку галузі та забезпечують конкурентоспроможність у кризових і післякризових умовах.

Вважаємо, що у цьому контексті дисертаційна робота Альони Сорокіної, яка присвячена питанню – підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі є академічною, актуальною і затребуваною.

Актуальність теми дисертаційної роботи Альони Сорокіної, та її практична спрямованість, підтверджена її науковими напрацюваннями і здобутками на протязі 2021-2024 років, що стали складовими частинами науково-дослідної теми кафедри економіки, менеджменту та адміністрування Херсонського державного університету «Стратегічне управління економічною діяльністю підприємств у контексті сталого розвитку» (державний реєстраційний номер: 0123U104063) та в межах ініціативної науково-дослідної теми кафедри фінансів, обліку та підприємництва «Конкурентоспроможні механізми забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах світової економічної кризи» (шифр державної реєстрації – 0123U102175).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз поданої до розгляду дисертації та публікацій здобувачки наукового ступеня доктора філософії дозволяє зробити висновок про достовірність та обґрунтованість одержаних наукових результатів. Отримані положення та висновки є науково виваженими, аргументованими, підтвердженими, належно опрацьовані методами порівняльного аналізу, статистичного узагальнення, регресійного аналізу та графічної інтерпретації результатів.

Обґрунтованість та достовірність висновків дисертації забезпечує чітке окреслення поставлених мети й завдань (с. 22-23), об'єкта й предмета дослідження (с. 23), ефективний вибір методології та методів (с. 24-25) та відповідно обраний і реалізований принцип структури дисертаційної роботи від теоретичних підходів щодо визначення основних економічних категорій дослідження до розроблення моделі підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі.

У **вступі** дисертаційної роботи (с.20-31) представлено ключові аспекти дослідження, що формують основу для подальшого розкриття теми. Розділ має логічну цілісність і відповідає вимогам, встановленим для дисертаційних робіт: чітко окреслює загальну мету, узгоджує теоретичні положення з практичними результатами та визначає напрям розвитку дослідження.

У **першому розділі** дисертаційного дослідження «**Теоретико-методичні основи ефективного функціонування підприємств кондитерської галузі в сучасних умовах**» (с.32-90) узагальнюються теоретичні засади ефективного функціонування підприємств кондитерської галузі, окреслюючи ключові принципи розвитку, чинники впливу, нормативно-правову базу, методи оцінювання ефективності та роль інновацій, що разом формують комплексний підхід до підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємств.

Автором здійснено систематизований науковий аналіз підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо трактування категорії «ефективність» (табл. 1.1, с. 34–35), у межах якого ефективність розглядається крізь призму соціального, економічного, фінансового, комплексного та концепції «трьох Е» (ефективності, економічності, результативності) аспектів (рис. 1.1, с. 46).

У дослідженні детально охарактеризовано різновиди ефективності: соціальну, операційну та фінансову, що інтегруються в організаційно-економічний механізм забезпечення результативності діяльності підприємства (рис. 1.3, с. 53). Автором структуровано та обґрунтовано принципи (с. 59) і фактори (с. 60–70) ефективного розвитку підприємств кондитерської галузі в умовах динамічних трансформацій глобалізованого ринку. Представлено перелік індикаторів оцінювання стану та рівня економічної ефективності функціонування підприємств галузі (с. 72–73), а також проаналізовано сучасні методи оцінки ефективності Balanced Scorecard (BSC), Data-driven analytics та ESG-аналіз (с. 74–76) і показники рентабельності (с. 82–83). Крім того, здійснено класифікацію методів оцінювання ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів впливу (с. 85–86).

У другому розділі дисертаційного дослідження – «Аналіз сучасного стану розвитку та економічної ефективності виробництва підприємств кондитерської галузі» (с.93-138) узагальнюються результати аналізу ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі в умовах економічної нестабільності, окреслюючи ключові загрози, можливості та стратегічні напрями підвищення стійкості й конкурентоспроможності, серед яких провідну роль відіграють диверсифікація ринків, інновації, енергоефективність, оптимізація логістики та розширення асортименту.

Автор здійснив ґрунтовний аналіз розвитку та функціонування кондитерської галузі, зокрема обсягів виробництва продукції у 2024 році (с. 99–100), структури експорту (с. 101–102), частки основних учасників вітчизняного ринку (с. 103–106) та структури виробників на ринку кондитерських виробів за видами продукції: борошняних (с. 103), цукрових (с. 104) та шоколадних (с. 105). На основі проведеного аналізу сформовано обґрунтовані висновки щодо актуальних проблем і перспектив розвитку галузі, зумовлених наслідками війни, фінансовими та сировинними обмеженнями, змінами споживчих вподобань і технологічних трендів, що одночасно створюють виклики та формують нові можливості для інноваційного, екологічно орієнтованого та здоров'язберігального розвитку ринку до 2030 року.

Проведено оцінку економічної ефективності діяльності кондитерських корпорацій «Roshen», ПАТ кондитерська фабрика «АВК», ПрАТ «Бісквіт-Шоколад» та АТ «Житомирські ласощі» за 2022–2024 рр., зокрема щодо активів

(с. 129–130), джерел їх фінансування (с. 131–132) та показників платоспроможності і фінансової стійкості (с. 133). Результати аналізу свідчать, що попри значні зміни конкурентного середовища, галузь зберегла лідерство великих виробників та відкрила нішеві можливості для нових компаній, а узгоджене проведення внутрішньої та зовнішньої оцінки підприємств сприяє підвищенню їх ефективності та збільшенню обсягів продажів.

У третьому розділі дисертаційного дослідження – «Організаційно-економічне забезпечення подальшого ефективного розвитку функціонування підприємств кондитерської галузі» (с.140-187) автором узагальнено, що ефективний розвиток підприємств кондитерської галузі забезпечується комплексним поєднанням оптимального використання ресурсів, інноваційного та виробничого розвитку, цифровізованої системи реалізації продукції та стратегічного управління витратами, що формує основу для підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості.

Автор здійснює комплексний аналіз фінансової спроможності підприємств ПрАТ «Roshen», АТ «Світоч» та ПрАТ «Конті», зокрема структури капіталу (табл. 3.1, с. 142), показників платоспроможності, автономії та рентабельності продажу (табл. 3.2, с. 144), чистого доходу та інших фінансових показників (с. 145–148), а також підходів до оптимізації витрат (с. 150–152). На основі проведеного дослідження сформовано ключові фактори впливу на розвиток підприємств кондитерської галузі (табл. 3.5, с. 153) та напрями удосконалення фінансового управління і оптимізації витрат (табл. 3.6, с. 156). Автор робить висновок, що організаційно-економічний розвиток підприємств у умовах нестабільності має базуватися на раціональному управлінні ресурсами, цифровізації та автоматизації процесів, оптимізації витрат і логістики, розширенні ринків збуту та екологізації виробництва, що забезпечує фінансову стійкість і довгострокову конкурентоспроможність (с. 156–157).

Розроблена автором економіко-виробнича модель розвитку кондитерської галузі, що запропонована як системний підхід до аналізу, прогнозування та оптимізації процесів виробництва, дистрибуції та маркетингу продукції з урахуванням економічних, технологічних та соціальних факторів (с.162, рис.3.1, с.163). Ця модель дозволяє кондитерській галузі адаптуватися до змін економічного середовища, ефективно використовувати ресурси, підвищувати конкурентоспроможність і забезпечувати довготривалу стійкість на ринку (с.163-173).

Наукову цінність становлять авторські розробки, зокрема економіко-виробнича модель розвитку підприємств кондитерської галузі на основі регресійного аналізу, а саме: теплова карта кореляційних зв'язків у кондитерській галузі для аналізу взаємозв'язків між ключовими економічними показниками (рис. 3.2, с. 174); діаграма розсіювання для демонстрації взаємозв'язку між запасами та часткою ринку (рис. 3.3, с. 176); прогнозування

рентабельності підприємств галузі (рис. 3.4, с. 178); а також «Прогноз рентабельності активів підприємств на 10 років» (рис. 3.5, с. 179), що відображає аномальні значення рентабельності та варіативність фінансових результатів, демонструючи загальний позитивний тренд і потребу в ефективному управлінні виробничими процесами.

Автор економічно обґрунтовує, що оптимізація виробничих процесів на основі витрат та обсягу виробництва» (рис. 3.6, с. 183) дозволяє підприємствам підвищувати продуктивність, ефективно управляти ресурсами та контролювати витрати, забезпечуючи фінансову стійкість і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Погоджуючись із сформульованими в дисертації конкретними положеннями, висновками та рекомендаціями, які визначають наукову новизну отриманих результатів, особливо потрібно відзначити окремі з них, що є найбільш важливими.

Уперше розроблено економіко-виробничу модель розвитку кондитерської галузі, яка побудована на регресійному аналізі, встановлює зв'язок між обсягами виробництва та ключовими видами витрат, дозволяючи точно визначати оптимальні параметри ресурсного забезпечення та прогнозувати сценарії розвитку в умовах воєнної нестабільності (с.173-189). Її адаптивність забезпечує актуальність прогнозів і підтримує обґрунтовані управлінські рішення щодо структури витрат, виробничих планів та антикризових стратегій.

Удосконалено:

- методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємств передбачає врахування зовнішніх ризиків, зокрема впливу воєнного стану, та визначення ефективності за інтегральним показником, сформованим на основі одиничних і групових індикаторів (с.70-82). Поєднання аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів, раціонального використання ресурсів та впровадження інновацій забезпечує стабільність, довгостроковий розвиток і здатність підприємств до адаптації в умовах глобального ринку.

- систему показників ефективності підприємств кондитерської галузі, яка дає змогу визначити резерви підвищення результативності через порівняння фактичних значень із еталонними показниками в межах галузі (с.85 – 90).

- методичний підхід до оцінювання ефективності діяльності підприємств на основі інтеграції статистичних, фінансових та ринкових показників, що дозволяє забезпечити системність та об'єктивність аналізу (с.70 – 90).

Отримали подальший розвиток:

- практичні напрями підвищення ефективності підприємств кондитерської галузі включають впровадження цифрових рішень, оптимізацію логістики, диверсифікацію збуту та адаптацію витратної політики до кризових

умов, що, разом із стратегічним управлінням ресурсами та автоматизацією виробництва, сприяє фінансовій стабільності, підвищенню ефективності та зміцненню ринкових позицій (с. 155 – 156);

– науково-теоретичні підходи до розуміння сутності та структури ефективного функціонування підприємств кондитерської галузі в сучасних умовах господарювання, зокрема в умовах воєнного стану (с. 32 – 47);

Доповнено теоретичні положення та термінологічний апарат дослідження в частині уточнення сутності понять:

– «ефективність функціонування підприємств кондитерської галузі» як інтегральна характеристика результативності їх господарської діяльності, що ґрунтується на узгодженій взаємодії виробничих, фінансових, управлінських і технологічних підсистем в умовах динамічного зовнішнього середовища (с. 32 – 35, 47);

– «ефективність функціонування підприємств кондитерської галузі» як комплексна взаємодія внутрішніх підсистем – ресурсної, виробничої, фінансово-економічної, управлінської, маркетингової та інноваційної, що дозволило сформувати системне, багатоаспектне бачення ефективності (с. 34);

– «економіко-виробнича модель розвитку кондитерської галузі» як системний підхід до аналізу, прогнозування та оптимізації процесів виробництва, дистрибуції та маркетингу продукції з урахуванням економічних, технологічних та соціальних факторів (с. 162);

– фактори, що впливають на ефективність підприємств галузі, з виокремленням конкретних умов функціонування в період воєнних загроз та економічної нестабільності (с. 71 – 82).

Повнота викладу положень дисертації у наукових публікаціях, опублікованих за її темою.

Апробацію основних положень дисертації, обґрунтованість та систематизованість її наукових результатів засвідчують оприлюднені публікації авторки: 26 наукових праць, зокрема 10 наукових публікацій (з них 3 у співавторстві) включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 14 публікацій (з них 7 у співавторстві), у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації (з них 2 розділи у колективній монографії).

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Розробки та рекомендації автора набули практичного застосування в роботі нестабільності та тривалого воєнного стану, зокрема: Департаменту

розвитку економіки Херсонської обласної військової адміністрації, Чорнобаївського млинкомбінату Херсонської області (довідки представлені у додатках роботи).

Теоретичні результати проведеного дослідження використані в освітньому процесі Херсонського державного університету у навчальній дисципліні «Національна та регіональна економіка» (довідка представлена у додатках роботи).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Альони Сорокіної засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків.

Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог діючого Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертація Альони Сорокіної «Підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі», відповідає стандарту спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Відсутність порушення академічної доброчесності

Дисертація Альони Сорокіної «Підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі» виконана із дотриманням академічної доброчесності. Під час рецензування текстових запозичень без посилання на відповідне джерело та інших порушень не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

При всіх позитивних рисах та перевагах у тексті дисертації можна вказати на нюанси, певні питання та дискусійні моменти, що можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії.

1. Поданий у роботі організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності підприємства (рис. 1.3, с. 53) за своїм змістом переважно

має ознаки структурної схеми, оскільки в ньому не представлено методів, інструментів та важелів, спрямованих на досягнення стратегічних і оперативних цілей підприємства.

2. Виробничо-технологічні фактори (с. 60), на нашу думку, доцільно доповнити положеннями щодо дотримання державних стандартів, зокрема ДСТУ ISO 9001 «Системи управління якістю» та ДСТУ ISO 22000 «Системи керування безпечністю харчових продуктів», що є обов'язковими для підприємств харчової промисловості.

3. Основні фінансові показники ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі (табл. 3.8, с. 168) доцільно розширити шляхом включення повного переліку показників рентабельності – активів, власного капіталу, продукції, діяльності, інвестицій тощо, а не лише окремих з них.

4. З огляду на високий інноваційний потенціал кондитерської галузі, у роботі доцільно було б приділити окрему увагу нематеріальним активам ПрАТ «Рошен», ПрАТ «Конті», АТ «Світоч» та компанії «Бісквіт-Шоколад». Зокрема, йдеться про торговельні марки, патенти, авторські рецептури та інші об'єкти інтелектуальної власності, які істотно підвищують ринкову вартість підприємств і стимулюють їх інноваційний розвиток.

5. У розділі 2, під час аналізу ефективності діяльності підприємств кондитерської галузі, недостатньою є увага до питань підвищення ефективності за рахунок продуктивності праці та впливу соціально-трудових чинників. Зазначені аспекти є вагомими для формування конкурентоспроможності підприємств, оскільки визначають рівень використання трудового потенціалу, якість організації праці та соціальну мотивацію персоналу.

6. У табл. 3.5 (с. 153) систематизовано основні фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємств кондитерської галузі, які згруповано на економічні, організаційні та ринкові. На нашу думку, доцільним є також включення екологічних та соціальних факторів, оскільки вони суттєво впливають на конкурентоспроможність та стійкість розвитку підприємств у сучасних умовах.

7. Розроблена економіко-виробнича модель розвитку підприємств кондитерської галузі (с. 162–173) має бути доповнена системою ризиків, що охоплюють фінансові, виробничі, логістичні, збутові, соціальні та екологічні чинники, а також ризики, пов'язані з нестабільністю в умовах воєнного стану. Врахування цих ризиків є необхідним для забезпечення стійкості функціонування та адаптивності підприємств галузі в сучасному економічному середовищі.

В цілому вищезгадані зауваження покликані спонукати дисертантку до подальшого поглибленого наукового дослідження обраної проблематики.

Загальний висновок

На підставі розгляду тексту дисертації, анотації, пропозицій, опублікованих наукових праць можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Альони Сорокіної «Підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі» представляє собою оригінальне, завершене наукове дослідження, яке дозволяє в сукупності вирішити заявлену наукову проблему.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладу в опублікованих наукових працях дисертація відповідає вимогам, які визначені наказом МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами та доповненнями, внесеними наказом № 759 МОН України від 31 травня 2019 року та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, зі змінами, внесеними Постановою Уряду №341 від 21 березня 2022 року, а її авторка Альона Миколаївна Сорокіна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Доктор економічних наук, професор
кафедри економіки праці та менеджменту
Навчально-наукового інституту економіки
та управління Національного університету
харчових технологій

Олена ДРАГАН

